

Az Európai Unió e-Inclusion programja és a magyarországi helyzet

A VII. Szociális Informatikai Műhelykonferencián 2007. májusában elhangzott előadás az Európai Unió szociális informatikai politikáját és annak 2007-ig elért eredményeit értékeli. Az eInclusion politika ambiciózus céljait a 2006. évi rigai miniszteri csúcstalálkozó fogalmazta meg. E célok megvalósítása elsősorban az úgynevezett „nyílt koordinációs módszer” segítségével történik, a folyamat monitorozása azonban mind az EU szintjén, mind Magyarországon nehézségekbe ütközik. Hiányoznak az egységes indikátorok és összehasonlítható statisztikai adatok, melyek segítségével a döntéshozók és az érintett érdekcsoportok az Unió minden tagországa és valamennyi leszakadással fenyegetett társadalmi csoportja pontosabban fogalmazhatná meg céljait, és nyomon követhetné azok teljesülését. A tanulmány magyarországi adatokkal illusztrálja, hogy mely területeken ismert összehasonlítható módon az ország „eInclusion-érettsége”, továbbá rámutat azokra a területekre, ahol nem áll rendelkezésre ilyen információ.

Kulcsszavak: *szociális informatika, társadalmi befogadás, indikátorok, társadalmi kirekesztés, informatikai akadálymentesítés, Európai Unió*

Szerzői információ:

Futó Péter

Szociológus, a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Intézetének tudományos munkatársa, egyetemi oktató, valamint a Mixolid Tanácsadó Iroda szakértője. Kutatási és oktatási területe: az infokommunikációs technikák elterjedésének társadalmi hatásai és az IKT hasznosítása a gazdaságban, valamint az államigazgatásban. Az utóbbi években az alábbi projekteken vett részt kutatóként, illetve tanácsadóként: „Az információs technikák elterjedésének hatása a Kaposvár környéki települések helyi társadalmának alakulására” (2004); *Statistical Indicators for Benchmarking Information Society, SIBIS* (2005); a Nemzeti Széles sávú Stratégia kidolgozása (2005); Az infokommunikációs technikák által lehetővé tett outsourcing és offshoring tevékenységek Magyarországon (2005 és 2007); *eInclusion@EU* (2006); *ICT for ALL* (2007).

E-mail: peter.futo@uni-corvinus.hu

Kollányi Bence

Szociológus, médiászociológia szakirányon végezte tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Karán. Jelenleg a Corvinus Egyetem szociológiai doktori programjának hallgatója. 2004 óta vesz részt az ITTK munkájában, 2005-től a központ munkatársaként. Főbb kutatási területei: az információs társadalom fejlettségének mérése, a humán tőke és a nemzetközi versenyképesség összefüggései, valamint az információs társadalom építésének stratégiái.

E-mail: kollanyi.bence@ittk.hu

Így hivatkozzon erre a cikkre:

Futó Péter, Kollányi Bence. „Az Európai Unió e-Inclusion programja és a magyarországi helyzet”.

Információs Társadalom VII, 3. szám (2007): 115–124.

<https://dx.doi.org/10.22503/inftars.VII.2007.3.7>

A folyóiratban közölt művek

a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 4.0

Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használhatók.

KUTATÁSI JELENTÉS

Futó Péter – Kollányi Bence

Az Európai Unió *e-Inclusion* programja és a magyarországi helyzet

A VII. Szociális informatikai Műhelykonferencián elhangzott előadás.
Budapest, 2007. május 9.

Az Európai Unió *e-Inclusion* programjának céljai

Az Európai Unió szociális informatikai politikája most alakul ki, illeszkedve a „Társadalmi integráció” és az „Információs társadalom” már korábban intézményesített programjaihoz. Az *e-Inclusion* program kiemelt, 2010-ig megvalósítandó céljait az EU illetékes minisztereinek részvételével 2006-ban tartott rigai konferencia deklarációja a következőkben foglalja össze:

- Felére kell csökkenteni a leszakadással fenyegetett csoportok és a többségi társadalom között tátongó szakadékot. (Megnevezett csoportok: idősek, fogyatékossgal élők, munkanélküliek.)
- 90%-osra kell növelni a széles sávú „lefedettséget”.
- Minden nyilvános hálózati honlapot hozzáférhetővé kell tenni a leszakadással fenyegetett csoportok számára.
- Kötelezővé kell tenni a hozzáférhetőségre vonatkozó szabványokat.

1. táblázat. A „rigai deklaráció” súlyponti területei

Feladatok szerint	Célcsoportok szerint
Az IKT-eszközök hozzáférhetővé tétele (e-Accessibility)	Idősek IKT-eszközökkel való támogatása (e-Ageing)
Az IKT használatának képessége. Képzés, oktatás (e-Competences)	Kedvezőtlen adottságú térségek, települések (kis-települések, kedvezőtlen helyzetű régiók) felzárkóztatása (Geographical e-Inclusion)
Elektronikus kormányzati szolgáltatások társadalmi befogadást ösztönző elemei (Inclusive e-Government)	Szociokulturális szempontok alapján történő felzárkóztatás (pl. marginalizált fiatalok, kisebbségek, bevándorlók, munkanélküliek, fogyatékossgal élők IKT-eszközökkel való integrálása a társadalomba (Socio-Cultural e-Inclusion)

A súlyponti területek kijelölésének nagy jelentősége van, mert ezek alkotják az uniós *e-Inclusion* politika fogalmi kereteit. A deklarációban az EU – több előzetes, kísérleti fogalmi kerettel való kísérletezést követően – „letette a garast” az *e-Inclusion* egyfaj-

ta fogalmi tisztázása mellett. Az új politikaterületek esetében ez mérföldkő szokott lenni. Például a „rigai területek” szerint fogalmazták meg az egyes tagországoknak küldött „*e-Inclusion* érettség” kérdőíveket (úgynevezett „State of play” kérdőívek). Várható, hogy a strukturális alapokból megítélt támogatásoknál is irányadó lesz, hogy a projekt illik-e a „rigai” keretbe.

A politika eszközrendszere

A Rigában deklarált társadalmi befogadási célok igen ambiciózusak. Sem megvalósíthatóságuk, sem pedig teljesülésük ellenőrizhetősége nem lesz automatikus.

A célokat csak akkor lehet megvalósítani, ha az Unió és annak tagállamai megalkotják és végigvizik a kapcsolódó koncepciókat, tisztázzák a hatásköri, illetékességi kérdéseket, megoldják a finanszírozással és a kapacitásokkal kapcsolatos problémákat. Még tisztázásra vár, hogy miként kívánják mindezt megvalósítani, milyen eszközök állnak rendelkezésükre?

Az EU eszközrendszere az alábbi módon csoportosítható:

1. Nyílt Koordinációs Módszer (erkölcsi jellegű, puha ösztönzőkkel dolgozó, példamutatáson alapuló politikai instrumentum),
2. kötelező erejű jogszabályok és direktívák, valamint ajánlott szabványok (jogszabály ezeket is kötelezővé teheti),
3. támogatások a strukturális alapokból (anyagi ösztönzés).

A fenti séma minden uniós szabályozási területre vonatkozik. A nagyobb súlyú területeken nagy hatású jogszabályok vannak érvényben, és bőséges anyagi támogatás áll rendelkezésére (például a regionális fejlesztést nagy támogatási keret, a környezetvédelmet pedig számos direktíva segíti). A kisebb súlyú területek a nagyobbaknál lobbiznak célcsoportjaik anyagi és jogi támogatásáért.

Vizsgáljuk meg a fenti három eszközcsoport alkalmazásának helyzetét az *e-Inclusion* program esetében.

1. Nyílt Koordinációs Módszer (*Open Method of Coordination, OMC*)

Ez a „módszer” valójában egy olyan politikai folyamat menedzselésére szolgál, melynek az alábbi összetevői, illetve mérföldkövei vannak:

2. táblázat. *Nyílt Koordinációs Módszer*

Általában	Az <i>e-Inclusion</i> esetében
A tagállamok megállapodnak a közös célokban.	Az <i>e-Inclusion</i> politika jelenlegi céljait a rigai miniszteri konferencia (34 ország) deklarációja határozza meg.
Konzultáció az érdekcsoportokkal, közzététel	Érdekcsoportok: kirekesztéssel fenyegetettek érdekképviselői és az IKT-ipar szakmai szervezetei

Általában	Az <i>e-Inclusion</i> esetében
A közös programot az ajánlások, a <i>benchmarking</i> és a <i>best practices</i> alapján ország szintű programokra bontják le, és összehangolják a támogatásokkal és a jogszabályokkal.	Magyarországon a módszer adaptációs tervének első változata elkészült, de még nincs társadalmi vitára bocsátva.
Indikátorokat jelölnek ki, intézményi-jogi és statisztikai adatokat gyűjtnek.	Példák: <ul style="list-style-type: none"> • „<i>e-Inclusion@EU</i>” projekt 2005–2006: Tudásbázis összeállítása. • <i>e-Inclusion</i> országkérdőív: puhatolózás az <i>e-Inclusion</i> helyzetéről az egyes tagállamokban. • „<i>ICT for ALL</i>” projekt 2006–2008: indikátorok kidolgozása.
A folyamat mérföldkövei: konferenciák, magas szintű deklarációk, kutatási és tanácsadási projektek indítása és eredményeik közzététele. Kiemelt eredménynek számít egy-egy országlista közzététele.	<i>Workshop</i> vagy konferencia szinte havonta van az <i>e-Inclusion</i> témában. Hiányok: nincs átfogó uniós kutatási eredmény, nincs évkönyv, nincs összehasonlító statisztika. Csak néhány releváns mutatóra lehet országlistát összeállítani.

A folyamat menedzselését az Európai Bizottság Információs Társadalom és Média Főigazgatóságán belül egy néhány fős részleg, az „*ICT for Inclusion Unit*” végzi, amely a felmérések lebonyolítását és a témával foglalkozó tanulmányok kidolgozását, a releváns honlapok gondozását, valamint a *workshop* és konferenciák megrendezését – közbeszerzési pályázatok útján – teljes mértékben kiszervezi különféle tanácsadó és kutató intézményeknek.

- Az „*e-Inclusion@EU*” projekt célja az volt, hogy tudásbázist állítson össze az *e-Inclusion* területéről a döntéshozók és a szélesebb szakmai közönség számára. A projekt keretében 2005 és 2006 folyamán az EU valamennyi tagországában és Svájcban feltárták és összegyűjtötték a társadalmi befogadás digitális eszközökkel történő elősegítésének törvényi és intézményi körülményeit, az érdekcsoportokat, a tárgyra vonatkozó kutatásokat és statisztikákat, a „legjobb gyakorlatokat”, valamint a témával foglalkozó rendezvényeket és honlapokat. Továbbá a projekt során több *workshop* is rendeztek, melyeken az érdekelték (*stakeholders*) széles köre jelent meg. A projekt tehát nem kutatási program, hanem úgynevezett „*Coordination Action*” volt, a megvalósítására létrehozott nemzetközi konzorciumot az *Empirica* tanácsadó vállalkozás koordinálta. A Corvinus Egyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Intézete összekötő szerepet töltött be a többi közép- és kelet-európai ország felé.
- Az „*ICT for ALL*” című, szintén uniós finanszírozású projekt 2007-ben is folytatódik. Célja az *e-Inclusion* témájában hasznosítható statisztikai indikátorok összegyűjtése és továbbfejlesztése az alábbi célcsoportok esetében: idősek, fogyatékossgal élők, munkanélküliek és migránsok. A projekt részeként elkészül egy kérdőíves felmérés terve és megvalósul ennek kismintás próbakérdése is. A nemzetközi konzorcium vezetője a lengyelországi székhelyű *ASM* piackutató és tanácsadó vállalat (*ASM Market Research and Analysis Centre Ltd.*).

2. Jogszabályok

Az *e-Inclusion* politika legfontosabb uniós jogszabályai között központi jelentőségű az „Elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások keret-irányelve” (*Framework Directive, 2002/21/EK*) és az „Egyetemes szolgáltatási irányelv az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról” (*Universal Service Directive, 2002/22/EK*). E jogszabályok többek között a következőket mondják ki: Az elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz való hozzáférés terén kötelező figyelembe venni a fogyatékossgal élő és a különleges szociális helyzetű felhasználók igényeit: a mozgássérültek számára megfizethető áron csatlakozást kell biztosítani a helyhez kötött (vezetékes) nyilvános telefonhálózathoz, a halláskárosultaknak nyilvánosan hozzáférhető szöveg megjelenítő telefonokat, a látáskárosultaknak pedig általuk is olvasható részletes számlákat kell a rendelkezésére bocsátani.

A „Közbeszerzési irányelv” (2004/18/EC) a szociális szempontból kifogásolhatóan viselkedő vállalatokat kizárja a közbeszerzésből. A szerzői jogról szóló irányelv (2001/29/EK) kimondja, hogy a fogyatékossgal élők számára alternatív formákban történő másolás nem sérti a szerzői jogot. További fontos, idetartozó jogszabályok még a munkahelyi esélyegyenlőséget előíró irányelvek.

3. Anyagi támogatás

Az EU az elmúlt évtizedben a strukturális alapokból támogatott projektek keretéből számos olyan kezdeményezéshez, beruházáshoz, továbbá intézményfejlesztési, műszaki fejlesztési és társadalomkutató programhoz nyújtott támogatást, amelyek a szociális informatika céljait valósították meg. Például a *Phare* programban számos magyar példa van etnikai, regionális, fogyatékossgai vagy munkanélküliségi alapon megítélt IKT fejlesztési támogatásra.

Az e-Inclusion szintjét tükröző indikátorok fejlesztése

Az *e-Inclusion* politika megvalósítási folyamatát és a célok eléréséhez vezető út egyes fázisait csak annak tisztázása után lehet monitorozni, hogy mit jelent „a szakadék felére csökkentése”, és mit is jelent egy ország „érettsége” az *e-Inclusion* terén. Mindehhez indikátorokat kell kidolgozni, és méréseket kell végezni.

A stratégiai gondolkodás egyik alaptézise, hogy mérés és értékelés nélkül nem beszélhetünk változásról. Az *e-Inclusion* stratégia meghatároz ugyan kiemelt beavatkozási területeket (ilyenek például a széles sávú internettel lefedett területek vagy az akadálymentesen hozzáférhető kormányzati honlapok aránya), ugyanakkor jelenleg még ezeknek a mérési módszerei sem kellően kidolgozottak.

Meg kell tervezni, hogy miként jellemezzük adatok segítségével az elektronikus eszközök használata területén megvalósuló társadalmi integrációt. Ezt az *e-Inclusion* politika által támogatott célcsoportokra való bontásban kell megvalósítani, hiszen másként kell jellemezni a fogyatékossgal élő személyek bevonásának szintjét, mint azt, hogy

például az idősek vagy a munkanélküliek esetében milyen mértékben valósult meg az *e-Inclusion*. Az indikátoroknak részletes bontásban kell tükrözniük az *e-Inclusion* politika által támogatott és szabályozott technológiák (internet, mobiltelefon, digitális TV és az ún. „asszisztív technológiák”) tényleges felhasználását, ami önálló életvitelt tesz lehetővé az idős vagy fogyatékossgal élő személyek számára is.

Az *e-Inclusion* jellegzetes *elemi indikátora* egy hányados: a számlálóban valamilyen technikai eszköznek vagy valamilyen készségnek a leszakadással fenyegetett célcsoportban mért aránya, a nevezőben pedig ugyanannak az eszköznek vagy készségnek az ország teljes populációjában megállapított elterjedtsége áll. (Ilyen például a széles sávú internet elterjedtségi aránya a látáskárosultak körében, vagy az ECDL szintű informatikai tudással rendelkezők aránya a kisebb városokban és a falvakban, mindkét esetben a teljes lakosságra vetítve.)

A *kompozit indikátor* egyetlen országjellemző, amely egy számos elemi indikátor alapján számított, tömörített adattal fejezi ki egy ország *e-Inclusion* érettségét. Ez általában a fentiekben definiált elemi indikátorok súlyozott összege.

Jelenleg célzottan az *e-Inclusion* szintjének indikátoraira vonatkozó ajánlások már születtek, de adatfelvétel még nem volt, főként azért, mert ez drága, rétegezett mintavételt igényel.

A SIBIS (Statistical Indicators Benchmarking the Information Society) projekt

Az Európai Unió nem először találkozik azzal a problémával, hogy statisztikai rendszerének merevsége miatt az információs társadalom vonatkozásában nem képes valamennyi tagállamban kellően mély adatokat előállítani. Az Európai Statisztikai Hivatal, az *Eurostat* által az információs társadalom fejlettségére vonatkozóan elvégzett mérések megújítására tett átfogó kísérletet a 2001 januárjától 2003 szeptemberéig lezajlott *SIBIS* projekt, amelyhez akkor teljes indikátorrendszert dolgoztak ki. A *SIBIS* mutatók előállításához szükséges adatokat az EU akkori tagállamai mellett többek között a tíz csatlakozásra váró országban is rögzítették egy *pilot* felmérés keretében. A munka egyik legfontosabb eredménye a digitális megosztottságot egyetlen érték segítségével kifejező komplex mutató kidolgozása volt. A ma már kezdetlegesnek tekintett *Digital Divide Index (DIDIX)* az internet és a személyi számítógépek használatának mértékét, valamint az otthoni hozzáférés arányát tükrözte. A *SIBIS* projekt végrehajtásával az *Empirica* nemzetközi kutató és tanácsadó vállalatot bízták meg, és abban a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszéke is részt vett.

Az e-befogadás témaköre azonban a digitális megosztottság dichotómiájánál (a hozzáférés meglétének vagy hiányának kérdéseinél) lényegesen többet foglal magában. A rigai nyilatkozat értelmében növelni kell a széles sávú internettel lefedett földrajzi területeket, egyenlő esélyeket biztosítva a kisebb településeknek és az elmaradottabb régióknak, továbbá akadálymentes hozzáférést kell biztosítani a közcélú honlapokhoz minden internetfelhasználó számára.

Javaslat az e-Inclusion országos szintjét tükröző kompozit indikátor bevezetésére

Az *Empirica* vállalat a „rigai csúcshoz” kapcsolódva bemutatta elképzelését egy új, a korábbihoz hasonló, de egyszerűbben értelmezhető, komplex *e-Inclusion* indikátor bevezetéséről. Ez az *e-Inclusion Index (eIIX)* elnevezésű mutató a szimpla hozzáféréseken túl lépve négy dimenziót vizsgál. Figyelembe veszi a tényleges használatot („internetalapú szolgáltatás igénybevétele legalább hetente egyszer”), a használatához szükséges felkészültséget („e-készségek”), valamint két kiemelt, az esélyegyenlőséggel és az akadálymentesítéssel összefüggő változót, nevezetesen a széles sávú internetszolgáltatásokkal lefedett területek arányát és a teljes mértékben akadálymentesített kormányzati honlapok arányát.

Jogi és intézményi indikátorok

A statisztikai indikátorok mellett léteznek országok közötti összehasonlítást lehetővé tevő jogi és intézményi indikátorok is. Ilyen mutató például az, hogy valamely országban bevezettek-e egy-egy kiemelten fontos jogszabályt és kialakult-e a jogszabály betartását figyelemmel kísérő, a jogkövető magatartást kikényszerítő intézményrendszer, és ha igen, akkor milyen mélységben. Ilyen indikátorokhoz vezetnek továbbá az állami szereplők és a civil érdekcsoportok konzultációjának rendszerességére, tartalmára és eredményeire vonatkozó kérdések. E kvalitatív indikátorok forrásai általában szakértői interjúk vagy a kormányhivatalok által az országhívőkre adott válaszok. A jogi és intézményi indikátorok használatával kapcsolatosan is indult már precedensértékű uniós projekt: a bevándorlókra és a menekültekre vonatkozó jogszabályok harmonizációja. Az *e-Inclusion* „érettségének” mérése terén a jogi és intézményi indikátorok alkalmazása még csak terv.

Digitális megosztottság Magyarországon a felmérések eredményeinek tükrében

Bár az Európai Unió a rigai csúcstalálkozón ambiciózus célokat állított a tagállamok elé, adós maradt a változások mérésével. A célok kitűzésének időpontjában nem történt meg a „mindenkit befogadó információs társadalom” aktuális állapotának, fejlettségi szintjének felmérése, így négy évvel később nehéz lesz erőteljes érveket felhozni akár az uniós célok megvalósulása mellett, akár ennek a cáfolatára.

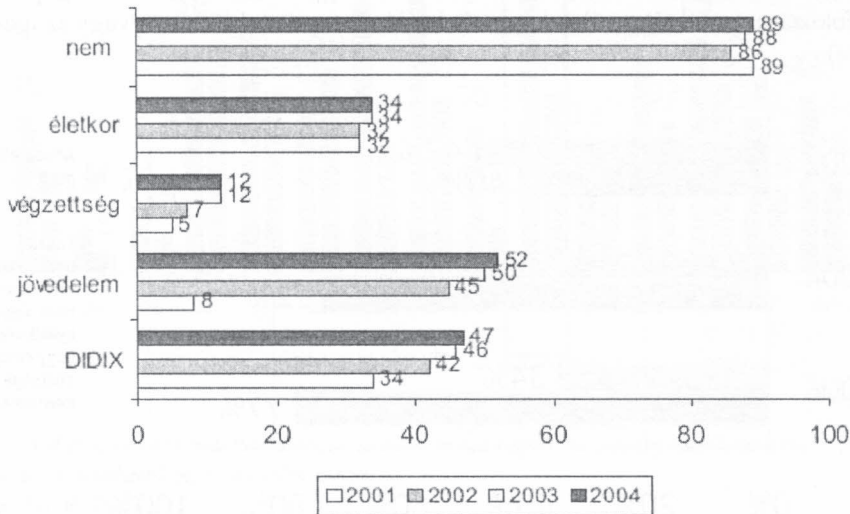
Jelenleg kevés adat áll rendelkezésre ahhoz, hogy megmondjuk, Magyarország – önmagában véve – milyen „érettségi” szinten áll az *e-Inclusion* terén. Azt pedig, hogy ez más EU-országokhoz képest mekkora lemaradást vagy éppen felzárkózást jelent, adatok híján nem tudja senki sem megállapítani, pedig enélkül nem működhet az EU úgynevezett Nyílt Koordinációs Módszere.

Az információs társadalom szempontjából veszélyeztetett csoportok egy részére vonatkozóan a *SIBIS* projekt elindítása óta nem születtek európai szinten mért, megbízható adatok. A kisebbségek vagy a fogyatékossgal élők információs és kommunikációs szokásairól ma nagyon keveset tudunk: bizonyos mérések folytak, ám teljesen esetlegesen, s így az országok összehasonlíthatósága nem biztosított.

Vizsgáljuk meg a rendelkezésre álló magyarországi adatgyűjtésekre támaszkodva a hazai társadalmat az e-befogadás szempontjából! A hazai digitális megosztottsággal foglalkozó irodalom és a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján a legfontosabb törésvonalakat könnyen felismerhetjük. Ugyanakkor, ha a tágabb értelemben vett digitális esélyegyenlőséget és az úgynevezett „e-beágyazottságot” vizsgáljuk, több területen is adathiányba ütközünk. A közzféra akadálymentes honlapjainak elterjedtségére vonatkozóan például egyáltalán nincsenek adatok.

Az IKT használatával kapcsolatos felmérések között lehet találni rendszeresen mért, megbízható adatforrásokat. Könnyen találunk például a kistelepüléseken és a gazdaságilag elmaradott régiókban élő lakosság IKT-használatára vonatkozó felméréseket. Az adatok szerint a közép-magyarországi régióban háromszor gyakoribb az otthoni internetkapcsolat megléte, mint az ország elmaradottabb térségeiben, míg a kistelepülésen élők 30%-kal alacsonyabb arányban férnek hozzá a világháléhoz (forrás: WIP, 2006). Ugyanígy megismerhetjük az IKT használatában megmutatkozó különbségeket az életkorral vagy az iskolai végzettséggel összefüggésben is.

Léteznek azonban olyan társadalmi csoportok, amelyekről nem állnak rendelkezésre pontos statisztikák: ez a bizonytalanság adódhat a csoport határainak elmosódottságából, illetve a kérdőíves módszerek korlátaiból. Az utóbbira jó példa a munkanélküliekre vonatkozó adatok körüli bizonytalanság, míg az előbbire az olyan, az etnikai hovatartozással kapcsolatos (és a szociológusok körében is rendszeresen vitákat kiváltó) adatok utalnak, mint amilyenek például a romákra vonatkozó statisztikákban lelhetők fel. Végül léteznek olyan csoportok, amelyekről szinte egyáltalában nem rendelkezünk reprezentatív adatokkal. Ezek közül az e-befogadással kapcsolatban a fogyatékossgal élőket emelhetjük ki.

1. ábra. A digitális szakadék indexei Magyarországon, 2001–2004*

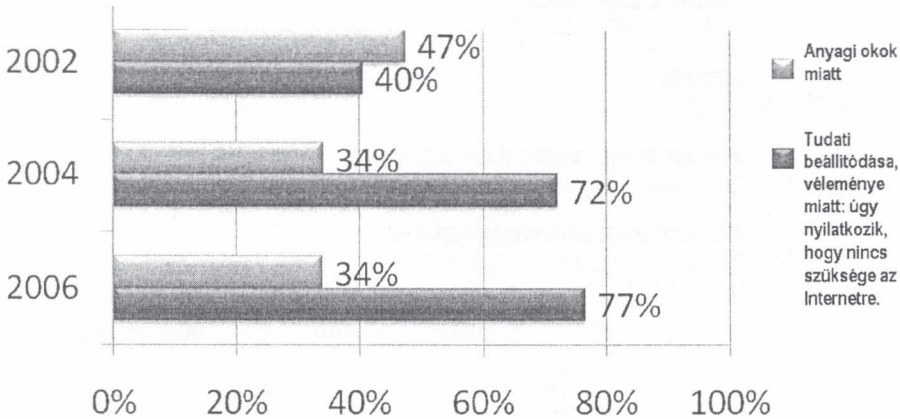
* A leszakadással fenyegetett csoport infokommunikációs helyzete nulla közeli értékek esetén nagyon hátrányos. 100 közeli értékek esetén viszont nincs sem digitális kirekesztés, sem hátrányos helyzet. Forrás: WIP

A számítógép- és internethasználatot több hazai kutatóintézet is vizsgálja. A lakosság releváns adatait és az internet társadalmi hatásait 2001 óta Magyarországon kérdőíves felmérések segítségével rendszeresen méri a *World Internet Project* (WIP), valamint más, eseti jellegű adatgyűjtések is folynak. A Tárki–Ithaka–ITTK-kutatócsoport gondozta WIP alapadatai alapján a SIBIS projekt keretében definiált DIDIX mutatót is több alkalommal meghatározták.

Az előbbi, 1. ábrán a digitális törésvonalak jellemző dimenzióit láthatjuk. Amikor a grafikon értékei elérik a 100%-ot, az adott dimenzióban nem mérhető többé különbség a vizsgált csoportok között.

Magyarország után a számítógép- és internethasználat terén viszonylag csekély különbség mutatkozott a férfiak és a nők között. Az életkori különbségek már lényegesen nagyobb mértékben jelentkeztek: az adatok azt mutatják, hogy a kor előrehaladtával egyre alacsonyabb szintű az információs és kommunikációs technológiák használata. Ez a különbség a legfrissebb 2006-os felmérés szerint is csak kismértékben csökkent. A DIDIX mutató elemzésének az a tanulsága, hogy ma Magyarországon az egyes társadalmi csoportok alacsony vagy magas internetezési és számítógép-használati aránya az iskolai végzettséggel mint magyarázó változóval áll a legszorosabb összefüggésben.

A hátrányos gazdasági helyzet elsősorban az „internetkorszak” kezdeti éveiben jelentett nehezen leküzdhető akadályt. Megfigyelhető, hogy a jövedelemből adódó megosztottság évről évre kisebb mértékben jelentkezik a hazai társadalom IKT-használati mutatóiban. Ezek az eredmények lényegében egybevágóak a WIP hazai kutatásának legfontosabb tanulságával, miszerint az internethasználat előtt álló, úgynevezett materiális gátakat (például drága hozzáférés, számítógépek hiánya) fokozatosan felváltották a kognitív korlátok (az érdeklődés és/vagy az igények hiánya).

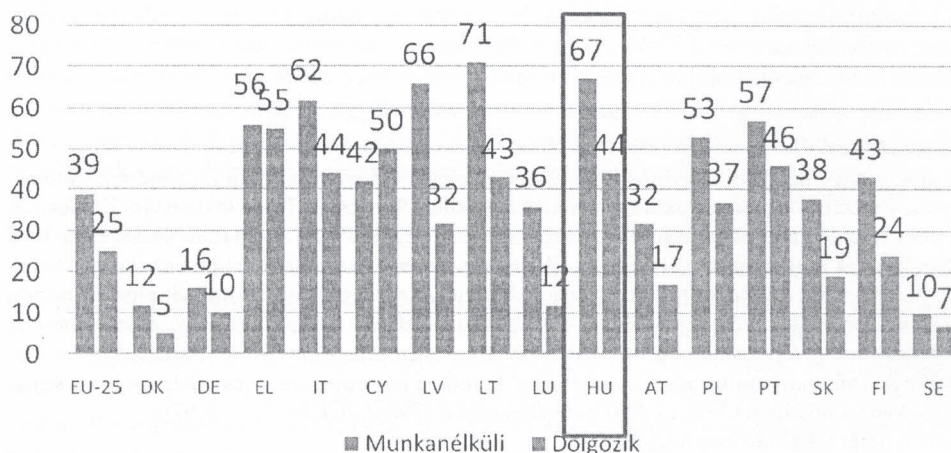
2. ábra. *Miért nem használja az internetet?*

(A válaszok aránya az internet nem használatát indokoló összes válasz százalékában)

Forrás: WIP 2006. évi gyorsjelentés

Az internetezés költségének fokozatos csökkenésével párhuzamosan tehát az anyagi korlátok említése néhány év alatt közel harmadával csökkent. A fenti ábrán jól látható, hogy ugyanezen idő alatt jelentősen megnőtt a kognitív szempontok szerepe az internettől való távolmaradás indoklásában. 2006-ban a nem internetező válaszadók 77%-a említette az érdeklődés vagy a hozzáértés hiányát, amikor a *WIP* felmérés keretében arra kellett válaszolniuk, hogy miért nem használják az internetet. Ma Magyarországon a nem-internetező körében még mindig 42,5 %-os azon válaszolók aránya, akik szerint nem kerül hátrányba az, akinek nincs internet-hozzáférése.

A *World Internet Project* az elmúlt években több mint egy tucatnyi újabb országra is kiterjedt, ám a vizsgálatok eredményei ennek ellenére – az eltérő adatfelvételi módszerekből és az adatbázisok megosztásának hiányából következően – ma még kevésbé használhatók fel az e-befogadás szintjeinek összehasonlító elemzésére. Az Európai Unió statisztikai hivatala által koordinált IKT-fókuszú vizsgálatoknak köszönhetően ugyanakkor több fontos mutató már a rendelkezésünkre áll. Így megismerhetjük például a hazánkban alacsony időskori internetezési mutatók alakulását más tagállamokban. A *World Economic Forum* nemzetközi e-felkészültségi vizsgálatát vezető (jelenleg az egyik legfejlettebb információs társadalomként nyilvántartott) Dániában az 55 és 74 év közötti korcsoport tagjainak mindössze 27%-a tekinthető „digitálisan írástudatlannak”, míg ugyanez az érték Magyarországon jóval meghaladja a 80 %-ot – az Unió átlaga ezen a téren 60% felett van.

3. ábra. A digitálisan írástudatlan lakosság aránya az Európai Unió néhány tagállamában, a válaszolók munkaerő-piaci pozíciója szerint
 Forrás: EUROSTAT

A munkanélküliek Európa valamennyi országában jelentősen elmaradnak munkahellyel rendelkező társaiktól a digitális eszközök használatához szükséges készségek elsajátításában. Az Uniónak a közelmúltban kiadott gyorsjelentése szerint Magyarországon a jelenleg dolgozó válaszadók 44%-a számolt be arról, hogy egyáltalában nem ért

az IKT-eszközök használatához. A munkanélküliek körében ez az arány eléri a 67%-ot. Ez utóbbi nemcsak a tagállamok egyik legrosszabb értékét jelenti, hanem – figyelembe véve a dolgozók és a munkanélküliek helyzete közötti jelentős különbséget – azt is kifejezi, hogy a társadalmi megosztottság a digitális technológiák használatára is kiterjed.